

SÜRÜ BAĞIŞIKLIĞI: KAPİTALİZMİN PANDEMİK YÜZÜ

Metin Alan

« Bilim felsefesi; cehalet duvarlarını yıkmaktır.

Tıp felsefesi; bu gerçeği her hasta için kullanmaktır.

Halk sağlığı felsefesi ise; bu gerçeği herkes için kullanmaktır. » **William FOEGE**

Terim ilk olarak, 1917'de ABD Hayvan Endüstrisi Bürosu tarafından, bir hayvan enfeksiyonu salgını sürecinde kullanılmış. Fakat sonraki yıllarda aşılama programlarıyla hastalıkların kökünün kazınması çabaları ile birlikte sürü bağışıklığı terimi, hastalığı geçirerek değil, aşılanarak kazanılan toplumsal bağışıklığı ifade etmek için kullanılmaya başlandı. Bir toplulukta yeterince çok sayıda birey aşılanarak hastalığa bağışık hale gelirse oluşan bu sürü bağışıklığı, çeşitli nedenlerle aşı uygulanamayan bireyleri de dolaylı olarak koruyacaktır. Ama sürü bağışıklığının gelişmesi için topluluğun yüzde 70-90'ı hastalıkla karşılaşarak ya da aşılanarak bağışık hale gelmeli. Peki, sürü bağışıklığı Covid-19 pandemisinde ulaşılmaması hedeflenebilecek bir durum mudur? Covid-19 için bu sorunun yanıtı henüz net değil.

Kapitalist siyasi iktidarlar, olabildiğince insanı test etmek ve sosyal mesafeyi arttırıcı önlemleri uygulamak yerine, virüsün düşük risk altındaki insanlar arasında kasıtlı olarak yayılmasına izin vererek, nüfusun büyük bir kısmının virüse karşı bağışık hâle gelebileceğini düşünüyorlar. Bunun için işyerlerini, sokakları, okulları, ulaştırma araçlarını işlek tutuyorlar. Virüsle birlikte yaşamaya alışılması gerektiğini vurguluyorlar. Salgınla mücadeleyi, kendilerinin bile inanmakta zorlandıkları sadece sosyal mesafe, maske takma, hidroalkolik jel kullanma gibi uygulamalara indirgeyen bir tutum sergiliyorlar. Bu ülkeler, sürü bağışıklığının virüsle başa çıkmak için tek uzun vadeli strateji olduğunu savunuyorlar, çünkü salgının artık sınırlandırılmayacağını ve her zaman yeniden başlayabileceğini düşünüyorlar. Bütün bir ülkeyi tecrit etmek yerine, salgın hâlihazırda yayılırken sadece yüksek risk grubundaki nüfusun karantinaya alınması gerektiğine inanıyorlar.

Ancak risk altındaki nüfusu, özellikle virüs yayılmaya devam ederken etkili bir şekilde izole etmek mümkün olmadığından, sağlık sisteminin yetersiz kalması ya da tamamen çökme riski vardır. Diğer yandan, insanın, sürünün parçası olmayı isteyebileceği kuşkuludur ve hastalanarak veya ölümlerle kazanılacak bir toplumsal bağışıklık düzeyine ulaşmak için kurban edilmeyi kimse istemez herhalde? Pandemi ile mücadelede sürü bağışıklığı stratejisinin doğru bir strateji olmadığı bilimsel araştırmalarla ve ortaya çıkan sonuçlarıyla (İngiltere, Hollanda ve İsveç) da görülmesine, DSÖ ve bilim kurullarının itirazlarına rağmen, Avrupa ülkeleri, İsviçre, Türkiye gibi dünyadaki birçok ülke resmi olarak adını böyle koymasalar da bu stratejiyi uygulamakta ısrar ediyorlar.

Peki neden?

1- Yaklaşık 40 yıldır uygulanan neoliberalist politikaların ülkelerin sağlık alt yapısını çökertmiş olması; Çünkü birçok kapitalist ülkede siyasal iktidarlar yıllardır kamusal sağlık yatırımları için yeterince bütçe ayırmadılar, sağlık harcamalarını da yeterince desteklemediler. Pandemi ile birlikte birçok ülkedeki sağlık hizmetlerinin özellikle de yoğun bakım hizmetlerinin ihtiyacın çok altında olduğu açığa çıktı. Bugün hastanelerdeki yığılmalar bunu doğrular niteliktedir. Örneğin, en iyi sağlık sistemine sahip olduğu düşünülen İngiltere'de 100,000 kişiye sadece 6,6; Hollanda'da 6,4; İsviçre'de 11 ve İsveç'te ise 5,8 yoğun bakım yatağı düştüğü ortaya çıktı. (<https://economicsociology.org>)

2- Bir yandan neredeyse hiçbir sosyal, politik ve ekonomik soruna çözüm üretemezken, diğer yandan giderek otoriterleşen ülkelerdeki siyasi yönetimlerin daha fazla taban kaybına uğramamak için başarılı bir "normalleşme" görüntüsü sergilemek zorunda olmaları. Bunun yollarından biri sürü bağışıklığı ile insanların sokaklara çıkmasını sağlamak. Vaka ve ölüm sayılarında bir patlama yaşandığında ise tıpkı yoksullara neden yoksul olduklarını açıklarken onları tembel olmakla suçlamak gibi, hastaları gerekli önlemleri almamakla suçlayarak sorumluluğu üzerlerinden atıyorlar. Böylece hükümetlerin ve sağlık sisteminin yetersizliğinden kaynaklanan başarısızlığın faturası virüse ve "önlem almayan" bireylere kesiliyor.

3- Bir diğer neden salgının yıllarca devam edebileceği, fazla sayıda salgın dalgasının da söz konusu olabileceği, hastaların tedavisinde kullanılan bazı ilaçların üretilmesinin dışında, virüse karşı bir aşı geliştirilse bile, yaratacağı ekonomik yük bir yana, adil olmayan aşı dağıtımının toplumsal bağışıklık süresini uzatabileceği endişesi. Bu da insanları eve kapatmak artık sosyal ve ekonomik olarak zor olacağından kapitalist iktidarları, bu stratejiyi uygulamaya yöneltiyor.

4- Ekonomik alandaki gelişmeler diğer bir önemli nedeni oluşturuyor. Çünkü Korona salgını öncekilerden daha derin bir ekonomik krize, iflaslara, sermaye kayıplarına, devasa işsizliğe, yoksulluğa ve açlıkla sonuçlanabilecek bir gıda krizine neden oldu. Bu krizde burjuvazi tüm pervasızca çabalarına rağmen hâlâ krizini tam olarak emekçinin krizine dönüştürebilmiş değil. Çünkü salgın krizi salt ekonomik değil sosyal, politik, ekolojik, kültürel olarak topyekûn bir kapitalist sistem krizi olarak ortaya çıkmıştır.

5- Diğer yandan emperyalist - kapitalist sistemin ekonomik faaliyetlerinin temelini uluslararası emek, meta, sermaye mobilizasyonu oluşturuyor. Normalde salgını denetim altına almak için kolektif küresel mobilitiyi azaltmak gerekiyor. Yani insan yaşamını koruyabilmek için; ülkelere giriş çıkışlar yasaklanıyor ya da sınırlandırılıyor, uluslararası seyahatler durduruluyor ya da çok kısıtlanıyor, üretim alanlarının kapatılması, karantina, sosyal izolasyon, fiziki mesafelenme ya da eve kapatma gibi yollara başvurulması gerekiyor. Bu gereklilik, kapitalist ekonomilerin sömürsünün, dolayısıyla da kendini sosyal olarak üretmesinin önündeki en büyük engel olarak ortaya çıkmış, kapitalist ekonominin temeli olan kârlı üretimin maddi - fiziki koşullarını derinden sarsmıştır.

6- Son olarak, sürü bağışıklığı stratejisi ile hem işsiz kaldığı için artı değer üretemeyen işsiz kitleler, hem de yaşlılar ve kronik hastalığı olanlar, engelliler, yani sistem için artık bir yük olarak görülenler bir tür piyasa temizliğine uğratarak kapitalizmin tekrar verimli bir şekilde işlemesinin önü açılmaya çalışılıyor.

Sürü Bağışıklığı Stratejisinde Israr, Sömürde Isrardır!

Kapitalist siyasi iktidarlar açısından bu gerekçeler tabii ki çoğaltılabilir. Diğer yandan sermaye iktidarları bu stratejiyi uyguladıklarını açıktan kabul etmeselerde, âdeta onların sözcülüğünü ve savunuculuğunu yapan burjuva medya borazanları ve yazarları açıktan savunabiliyorlar. Örneğin bu stratejiyi insanları özgürleştirici bir strateji olarak savunan yazarlardan birine göre "salgınla mücadele için ekonomileri kapatmayı savunmanın tarihsel ya da bilimsel bir temeli yok. Zira eve kapanma bilimsel araştırmaların sonucunda ortaya konulan bir çözüm değil. Aksine sosyal mesafelenme, oto izolasyon ve oto karantina gibi, eve kapanma da sosyal kontrol amaçlıdır. Hak ve özgürlükleri kısıtlamanın, ekonomiyi tahrip etmenin, bütün toplumu kalıcı bir sinir bozukluğu halinde tutmanın topluma, ekonomiye, ekonomik iyi olma haline faydası olmadığı gibi, ortada bunlara sayısız zarar veren bir aşırı reaksiyon mevcuttur. Çünkü ekonomilerin aç-kapa düğmeleri yoktur. Bir kapanma milyonlarca insanı işsiz bırakırken, bir o kadar işletmeyi de batırır. Batan bu firmaları tekrar canlandırabilmek ise çok zordur". (<https://www.unz.com/mwhitney/lifting-the-lockdown-easy-does-it>)

Sürüye sayılanlar...

Sonuç olarak dünya genelinde pandeminin ikinci dalgasının yaşandığı bugünlerde, âdeta "Malthus"çu, "bırakınız yapsınlar"cı (laissez-faire) Sosyal Darwinist bir anlayışla normalde yaşayabilecek birçok insan bu strateji yüzünden ölüyor ve hükümetler bunlarla ilgili olarak herhangi bir sorumluluk almıyor. Böylece sürü bağışıklığı devletlerin politik bir tercihi olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir biyolojik savaş aracı işlevi görüyor. Çok kötü sosyo - ekonomik koşullara sahip olan yoksullar, evsizler, mülteciler, yaşlılar, engelliler ve ciddi sağlık sorunları olanlar vs. toplumun en korumasız kesimlerini ezen bir şiddet uygulamasına dönüşmesini kaçınılmaz kılıyor. IMF bile, salgının yoksullara çok daha ağır bir fatura ödeteceğinin, yoksulların toplumun diğer kesimlerine göre birkaç kat daha kötü duruma düşeceğini, gelir dağılımının daha da kötüleşeceğini, özellikle de eğitimsiz işçilerin artık çok zor iş bulacağını altını çiziyor.

Sürü bağışıklığı, neoliberalizmin epidemiyolojideki adı ya da somut bir uygulamasıdır. Öyle ki denetimsiz piyasalara iman edenler, salgının kontrol edilmeden geçeceğine de inanıyorlar (bu salgın geniş kitleleri öldürse bile).

Kapitalist devletler, salgında sermayenin çıkarlarını koruyarak "her şartta üretimi sürdürme kararlılığı" gösterirken, salgının faturasını da fiilen "sürü bağışıklığı"na terk ettiği işçi ve emekçilere kesmiş bulunuyor. Çünkü hangi gerekçe ile olursa olsun üretimin ve dolaşımın, dolayısıyla da sermaye birikiminin durması ve sosyal ihtiyaçları karşılamaya dönük kâr amacı gütmeyen üretimin sürdürülmesi, burjuvazi için uzun süreli olarak kabul edilebilir bir durum değildir. İşte bu nedenle de egemen sınıflar ve siyasi temsilcileri tüm dünyada Haziran'dan itibaren ivedilikle normale geri dönüş yaptılar. Bu erken açılmayla birlikte, Eylül başından beri tüm dünyada vaka ve ölüm sayılarının katlanarak arttığı, salgının ikinci dalgası yaşanıyor.

Gelinen aşamada dünyanın büyük çoğunluğunda uygulanan sürü bağışıklığı temel stratejidir. Toplumun önemli bir bölümü özellikle de yoksullar-ezilenler, göçmenler "sürü bağışıklığı"na terk edilmiştir. Ve sürü bağışıklığına terk edilme dolaylı olarak ölüme terk edilme anlamı taşımaktadır. Oysa "İnsanlar sürü değildir. Herkes güvende olmadan hiç kimse kendini güvende hissetmemelidir."